

Vogels van de Muldersplas te Thull

R. Foppen, Laurentiusstraat 22, Neerbeek

R. Schols, Pijperstraat 46, Geleen.

Dit artikel is het resultaat van de vele honderden bezoeken die gebracht zijn aan de Muldersplas te Thull, gemeente Schinnen. Reeds in 1938 liep Wim de Veen hier rond en hij deed dit tot 1962 toen het gebied door slikstortingen door de Staatsmijnen letterlijk ten onder ging. Veel van zijn waarnemingen zijn te vinden in de avifauna van Limburg (HENS, 1965).

In 1970 werden de eerste bezoeken gebracht aan het nieuwe gebied door Fred Hustings die hier vooral veel steltlopers zag (HUSTINGS, 1979).

Na 1977 werd het gebied vaak bezocht door meerdere mensen waaronder de auteurs.

Toen bleek dat het zich inmiddels herstellende gebied opnieuw bedreigd werd, nu door recreatieplannen, werd besloten om een verslag te publiceren over de vogels en de planten van de Muldersplas. Dit om de waarde van het nieuwe gebied voor met name vogels te onderstrepen (FOPPEN *et al.*, 1981).

In het voor U liggende artikel zal dieper worden ingegaan op de ontwikkeling van het gebied en de daarmee samenhangende ontwikkeling in de vogelbevolking.

Eind jaren zeventig raakte steeds meer slik langs de plassen begroeid met Lisdodde en Pitrus, slechts in de zuidoostelijke hoek was er nog slik van betekenis.

In 1980 en 1981 werd door de aangrenzende Alfa-brouwerij begonnen met de uitbreiding van hun terrein. Hiervoor werd puin gestort in de zuidoostelijke hoek. Een mooi moerassig stuk verdween en het water werd gestuwd waardoor de waterstand hoger en meer stabiel werd. Na deze ingreep verdween ook hier het laatste slik door de explosieve groei van voornamelijk Lisdodde, Pitrus en Riet. Ook de drogere delen raakten meer begroeid met Berkjes en Wilgen. In 1982 werd in het Lisdoddeveld aan de oostkant van de grote plas puin gestort (als voorbereiding op de uitvoering van de recreatieplannen?).

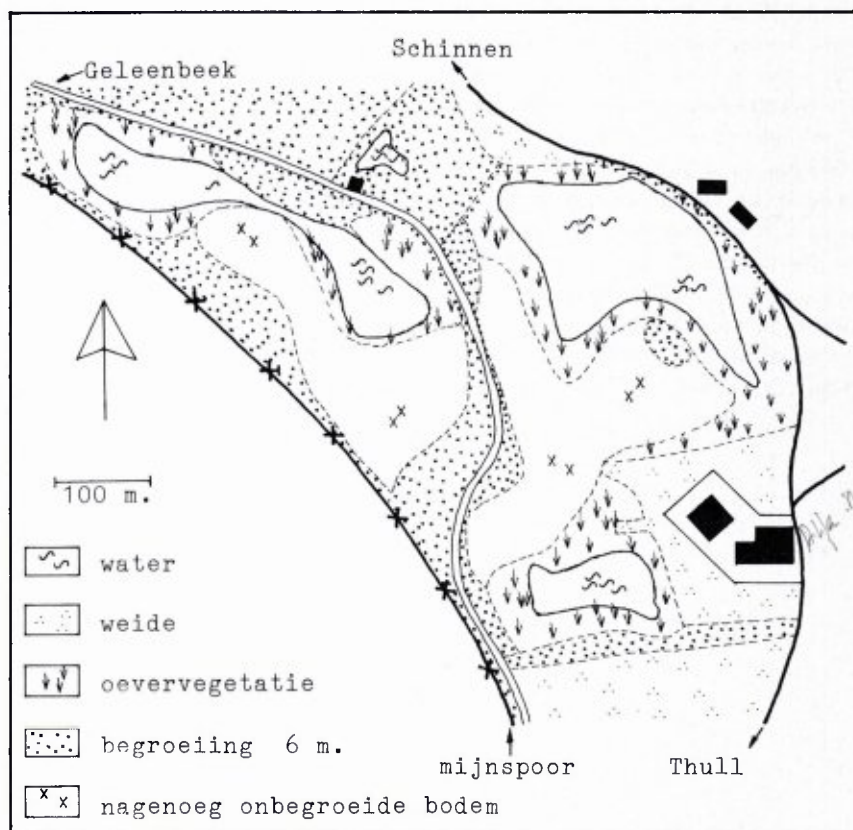
Geschiedenis van het gebied

Oorspronkelijk was de Mulderplas een drassig beemdengebied naast de Geleenbeek. Door een mijnverzakking ontstond hier omstreeks 1940 een plas die langzaam aan zijn oevers begroeid raakte met Riet.

Begin jaren zestig werd het moerassige gebied opgekocht door de Staatsmijnen. Het bezwaarschrift van Wim de Veen tegen de plannen van de Staatsmijnen om hier mijnslik te storten mocht helaas niet baten. De begroeiing werd bedolven onder een 4-5 meter dikke laag kolengruis. De plas bleef na het volstorten echter bestaan en nadat het gebied met rust werd gelaten kon zich er weer vegetatie ontwikkelen.

Toen in 1970 voor het eerst weer bezoeken aan het gebied werden gebracht, had zich langs de grote plas in het noord-oosten reeds een behoorlijke Lisdodde- en Rietkraag gevestigd. De wisselende waterstand zorgde ervoor dat er voldoende open slik bleef.

Op de drogere delen kwamen de eerste Berkjes.

Figuur 1. Plattegrond van de Muldersplas in 1982.

Beschrijving van het gebied

Het gebied (zie figuur 1 en 2) is circa 30 hectare groot en wordt door de Geleenbeek min of meer in tweeën gedeeld. Vooral het oostelijk deel is interessant en hieraan is dan ook de meeste aandacht besteed.

Rondom de grote plas is een flinke overbegroeiing ontstaan die behalve uit Grote lisdodde (*Typha latifolia*) en Riet (*Phragmites australis*) plaatselijk uit andere soorten bestaat, bijvoorbeeld Reuzenpaardestaart (*Equisetum telmateia*), Kattestaart (*Lythrum salicaria*), Watermunt (*Mentha aquatica*) en Gele lis (*Iris pseudacorus*). Als bijzonderheden kunnen Zulte (*Aster tripolium*), Stomp kweldergras (*Puccinellia distans*) en Fraai duizendguldenkruid

(*Centaureum pulchellum*) vermeld worden.

Langs de Geleenbeek staan veel hoog opgaande struiken en bomen, vooral Populier (*Populus spec.*) en Acacia (*Robinia pseudo-acacia*). In het noordelijk deel ligt een laaggelegen Elzenbroekbos. Sommige delen van het drogere kolengruis zijn na 20 jaar nog steeds slechts spaarzaam begroeid met Ruwe berk (*Betula pendula*) en Wilg (*Salix spec.*).

Het aan de westkant van de Geleenbeek gelegen deel raakt ook steeds meer begroeid. Voor steltlopers geschikt open slik komt hier net als aan de oostelijke kant nauwelijks meer voor.

Werkwijze

Het gebied werd tijdens de vele be-

zoeken geheel doorkruist, waarbij de nadruk vooral op de oostelijke kant lag. Alle aanwezige vogelsoorten en aantallen werden genoteerd. Vóór 1962 is door Wim de Veen reeds een groot, ons helaas onbekend, aantal bezoeken aan de Muldersplas gebracht. In de periode 1963-1970 zijn geen bezoeken gebracht. Na 1970 zijn er in totaal 531 bezoeken gebracht (zie tabel I).

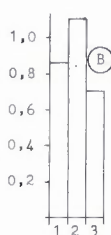
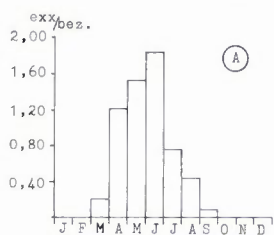
Bij de grafieken waarin het voorkomen van de verschillende soorten in de loop van het jaar wordt geschetst (fig. 3-10) staat op de Y-as het gemiddelde aantal exemplaren dat per bezoek werd waargenomen in de periode 1970-1982. Bij het Witgatje en de Watersnip is bovendien uit de periode 1938-1962 het aantal waarnemingen van de soort op de negatieve Y-as uitgezet. Voor het voorkomen van de Waterral en de Wintertaling door het jaar heen zijn slechts de waarnemin-

Figuur 2. Muldersplas in Augustus 1983. Foto: R. Dohmen.

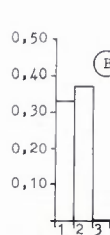
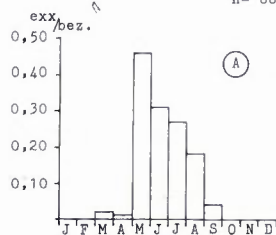
3. Kleine plevier

n=409

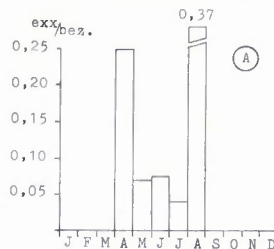
7. Bosruiter

n= 88

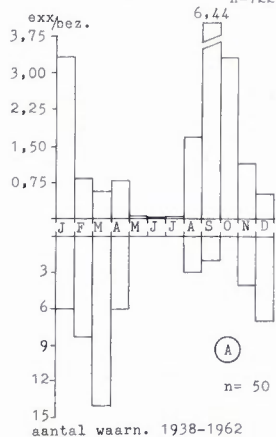
4. Groenpootruiter

n= 68

8. Watersnip

n=722

Vogelwaarnemingen

Voor een opsomming van alle waargenomen soorten wordt verwezen naar FOPPEN *et al.*, 1981.

In tabel II wordt een overzicht gegeven van het aantal waargenomen en broedende soorten uit de periode 1938-1983.

Onder de waargenomen soorten bevinden zich vele bijzonderheden: waaronder Purperreiger (*Ardea purpurea*), Kwak (*Nycticorax nycticorax*), Berg-eend (*Tadorna tadorna*), Zwarte zeeëend (*Melanitta nigra*), Grote zaagbek (*Mergus merganser*), Porceleinhoen (*Porzana porzana*), Kluut (*Recurvirostra avosetta*), Zilverplevier (*Pluvialis squatarola*), Hop (*Uppa epops*), Grote karekiet (*Acrocephalus arundinaceus*) en Buidelmees (*Remiz pendulinus*).

Broedvogels

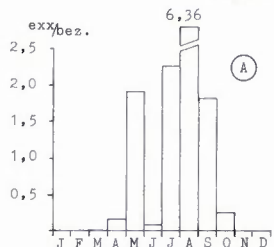
In tabel III wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste soorten van de Muldersplas.

Met name de Waterral (*Rallus aquaticus*) en de Kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*; fig. 11) komen voor Zuidlimburgse begrippen in grote aantallen voor.

Na het verdwijnen van de Dem te Hoensbroek is de broedpopulatie van de Kleine karekiet nu waarschijnlijk de grootste in Zuid-Limburg. De Kleine plevier (*Charadrius dubius*) die op de Muldersplas een pioniersoort was, heeft hier gebroed. Het aantalsverloop van de broedparen van de Kleine plevier is weergegeven in tabel IV.

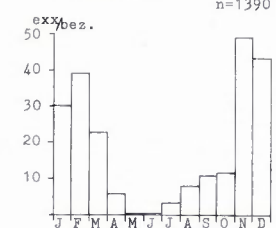
5. Oeverloper

n=1033

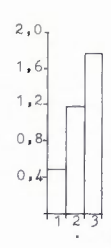
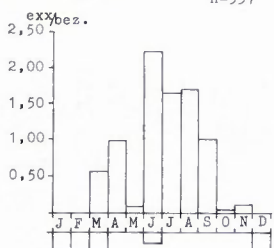
9. Wintertaling

n=1390

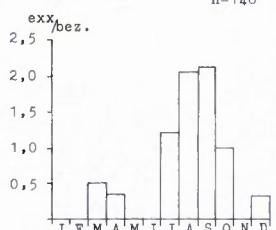
6. Witgatje

n=537

10. Waterral

n=146

Figuur 3-10. Aantalsfluctuaties van enkele soorten. A: het voorkomen van de soort in de loop van het jaar, berekend naar gegevens over de periode 1970-1982 en 1938-1962 (negatieve Y-as). B: ontwikkeling van de gemiddelde aantallen over drie periodes (1 = 1970-1977, 2 = 1978-1980, 3 = 1981-1982).

gen uit 1981 en 1982 gebruikt. Om de veranderingen in steltloper-aantallen te kunnen bekijken zijn 3 periodes onderscheiden; periode 1: 1970-1977, periode 2: 1978-1980 en

periode 3: 1981 + 1982. Per periode is per soort het gemiddelde aantal exemplaren uitgezet. Hiervoor werden alleen de maanden waarin de soort ook daadwerkelijk werd aangetroffen

Doortrekkers en wintergasten

De Muldersplas werd in de periode 1970 t/m 1982 hoofdzakelijk bezocht vanwege de steltlopers. In het Zuid-limburgse waar slikjes en dus steltlopers relatief schaars zijn, vormde de Muldersplas een interessant gebied.

Kleine plevier (*Charadrius dubius*)

Het is moeilijk om van deze soort de broedvogels van de doortrekkers te onderscheiden. Doortrek vindt hier waarschijnlijk plaats in de maanden maart, april, augustus en september. Opvallend is dat de broedvogels het gebied reeds eind juni verlaten (zie fig. 3A). In fig. 3B is te zien dat de Kleine plevier in periode 3 minder werd gezien dan voorheen; sinds 1982 is de soort danook als broedvogel verdwenen en als doortrekker nog maar zeer schaars.

Strandlopers (*Calidris spec.*) Deze soortengroep is duidelijk achteruitgegaan als doortrekker. Vroeger (vooral periode 1) werden soorten als Bonte strandloper (*Calidris alpina*), Temmincks strandloper (*Calidris temminckii*) en Kleine strandloper (*Calidris minuta*) nog regelmatig waargenomen, nu echter zijn ze als doortrekker niet meer waar te nemen.

Tureluur (*Tringa totanus*). Deze soort is altijd al een zeldzame doortrekker geweest op de Muldersplas, de laatste jaren echter is hij nooit meer waargenomen. De meeste waarnemingen kwamen uit april, mei, augustus en september.

Zwarte ruiter (*Tringa erythropus*). De belangrijkste doortrekmaand is september, aangezien van de 41 waarnemingen er 37 in deze maand gedaan zijn. Uit periode 2 komen nog de meeste waarnemingen (29). De soort is echter te schaars om uitspraken over voor- of achteruitgang te doen.

Groenpootruiter (*Tringa nebularia*). Deze Ruiter is veel algemener dan de vorige soort en werd vooral in april en augustus gezien (zie fig. 4A). Helaas werd ook deze soort in periode 3 nog maar zelden waargenomen. Dit in tegenstelling tot periode 2 waarin soms groepjes tot 6 exx. gezien werden (zie ook fig. 4B).

Tabel I. aantal bezoeken gebracht in de periode 1970-1982

	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d	totaal
1970 t/m 1977	7	3	5	12	12	5	12	18	19	12	5	7	117
1978 t/m 1980	1	2	32	48	51	26	38	46	19	4	4	1	272
1981 + 1982	1	1	12	27	13	5	28	30	14	3	5	3	142
totaal	9	6	49	87	76	36	78	94	52	19	14	11	531

Tabel II. Samenvatting van het aantal waargenomen en broedende vogels op de Muldersplas in de periode 1938-1983.

waargenomen soorten	164 (+ 2 ondersoorten)
soorten als broedvogel	62
waarschijnlijke broedvogels	8
voormalige broedvogels	3 Dodaars, Kleine plevier, Zomertaling
nieuwe broedvogels	3 Kramsvogel, Kievit, Rietgors

Tabel III. Aantal broedparen per soort in de perioden 1938-1963, 1979 + 1980 en 1981 + 1982.

	1938-1963	1979 + 1980	1981 + 1982
Dodaars (<i>Podiceps ruficollis</i>)	vanaf '58 1-2	0	0
Wilde eend (<i>Anas platyrhynchos</i>)	broedend	25	25
Wintertaling (<i>Anas crecca</i>)	1958: 1	1	2
Zomertaling (<i>Anas querquedula</i>)	1957-1960: 1	0	0
Waterral (<i>Rallus aquaticus</i>)	1959-1961: 1	2-3	± 4
Meerkoet (<i>Fulica atra</i>)	1959: 7-8	5-10	5-10
Grote gele kwikstraat (<i>Motacilla cinerea</i>)	1956: 1	2	2-3
Kleine karekiet (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)	vanaf '50: 3-5	20-25	30-35
Rietgors (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	0?	15-20	15-20
Nachtegaal (<i>Luscinia megarhynchos</i>)	1940: 28, daarna terug	1-5	0

Tabel IV. Aantal broedparen van de Kleine plevier (*Charadrius dubius*) in de periode 1938-1983.

jaar	aantal
1938-1963	0
1963-1970	onbekend
1970-1977	1-2
1978	2
1979	3-4
1980	3-4
1981	2
1982	0
1983	0

Oeverloper (*Tringa hypoleucos*).

Naast de Kievit was deze steltloper (fig. 12) hier de algemeenste soort. In het doortrekverloop (fig. 5A) valt vooral het ontbreken van vogels in de maand juni op. In periode 2 werden de meeste Oeverlopers gezien (fig. 5B). Toen fungeerde de Muldersplas ook als slaapplek voor maximaal 40 exx. Na 1982 werden er echter nauwelijks nog vogels waargenomen.

Bosruiter (*Tringa glareola*). Bij deze soort is de achteruitgang als doortrekker zeer opvallend. In periode 1 en 2 werd de soort regelmatig waargenomen, vooral in mei maar ook midden

in de zomer fig. 7 A en B. In periode 3 is de soort op de Muldersplas nooit meer opgemerkt.

Witgatje (*Tringa ochropus*). Deze steltloper laat een toename zien (fig. 6B). In periode 2 en 3 werd de soort met name in de zomermaanden vaak waargenomen. Opvallend is dat Wim de Veen deze steltloper in de periode 1938-1962 vooral in de wintermaanden waarnam (fig. 6A). Helaas moet ook voor deze soort vermeld worden dat zij in 1983 slechts zelden gezien werd.

Watersnip (*Gallinago gallinago*). In de periode 1938-1962 werd deze soort

Figuur 11. De Kleine karekiet; een algemene broedvogel op de Mulderplas. Foto: R. Schols.

Figuur 12. De Oeverloper: een algemene steltloper. Foto: R. Dohmen.

vooral in de wintermaanden opgemerkt, terwijl figuur 8A over de periode 1970 t/m 1982 veel waarnemingen in de nazomer en vroege herfst laat zien. De aantallen werden echter steeds kleiner (figuur 8B).

Wintertaling (*Anas crecca*). Behalve broedvogel is deze eend ook doortrekker en overwinteraar. In de wintermaanden worden soms groepen van meer van 50 exx. gezien (fig. 9). De aantallen die per winter in de periode 1938-1962 en 1970 t/m 1982 gezien werden schommelen in dezelfde orde van grootte.

Waterral (*Rallus aquaticus*). Deze soort is waarschijnlijk het hele jaar aanwezig, maar de meeste Waterrallen worden in augustus en september gezien (fig. 10). Het vermoeden dat de soort als broedvogel de laatste 5 jaren is toegenomen, wordt versterkt door de vele juveniele Waterrallen in juli en augustus. Waarnemingen van 8-10 exx. zijn geen uitzondering.

Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*). Vooral in de nazomers van 1978 en 1979 werden de Lisdoddevelden van de Muldersplas vaak als slaapplek voor Boerenzwaluwen gebruikt. In die

jaren werden er maximaal circa 10.000 exx. geteld. De laatste jaren zijn dit er niet meer dan enkele tientallen geweest.

Discussie

Vooropgesteld moet worden dat het zeer moeilijk is aan te geven en te bewijzen waarom soorten precies in aantal toe- of afnemen. Vaak is het een complex van factoren dat hiervoor verantwoordelijk is. Toch willen we niet nalaten om de gegevens te interpreteren.

Achteruitgaande en verdwenen soorten

Na de stortingen door de Staatsmijnen, begin jaren zestig, zijn Zomertaling en Dodaars definitief verdwenen. Zeer waarschijnlijk zullen ook andere soorten vogels onder het storten geleden hebben, maar bewijzen kan men dit niet.

In de periode 1970-1983 zijn vooral de

aantallen van doortrekkende steltlopers achteruitgegaan. Dit is met name een ontwikkeling geweest van de laatste 3 jaar. Gedurende deze jaren valt op dat door de snelle vegetatieontwikkeling de oppervlakte open slik dat geschikt is voor fouragerende steltlopers is afgenomen.

Door de iets hogere en minder fluctuerende waterstand van de laatste jaren komt er bovendien ook maar weinig open slik langs de oeverbegroeiing vrij. Het lijkt dan ook aannemelijk dat het gebied minder aantrekkelijk is geworden voor doortrekkende steltlopers. Als broedvogel is in de periode 1970-1983 de Kleine plevier, na een aanvankelijke toename, in 1982 verdwenen. Waarschijnlijk is het begroeid raken van het droge kolenstof (op de Muldersplas het broedbiotoop van deze soort) hier debet aan.

Toegenomen en stabiele soorten

Na de kolenstofstorting hebben zich langzamerhand, samen met de begroeiing langs de plassen, soorten als Waterral, Kleine karekiet, Winterta-

ling, Wilde eend, Meerkoet, Waterhoen en Rietgors gevestigd of heeft zich hun stand hersteld of verbeterd. Alhoewel de storting het gebied ernstig heeft aangetast, heeft zich na vele jaren een ander, in vele opzichten waardevol, gebied ontwikkeld. Niemand kan echter vertellen hoe het oorspronkelijke gebied zich ontwikkeld zou hebben; waarschijnlijk zou het net zo waardevol, wellicht zelfs waardevoller, geworden zijn.

Toekomst van het gebied

Ook nu weer wordt het gebied bedreigd, dit keer door recreatieplannen. Vooral de oostelijke helft van het gebied wordt hierdoor opgeëist. De westelijke zijde moet dan rustgebied worden. Indien deze plannen doorgaan, is het zeer waarschijnlijk dat er weinig overblijft van bijvoorbeeld de rietvogels zoals Kleine karekiet, Riet-

gors en Waterral.

Laat men het gebied met rust en past men er eventueel nog enig beheer toe (periodiek maaien van Riet bijvoorbeeld), dan blijft Zuid-Limburg in het bezit van dit waardevol gebied.

Dankwoord

Tenslotte willen we de volgende personen bedanken: G. van Leeuwen voor het doorgeven van zijn waarnemingen, R. Dohmen voor het ter beschikking stellen van zijn foto's en P. Bergers voor het typewerk en het doorlezen van het manuscript.

Summary

During the past 45 years the birdpopulation of the Muldersplas (30 ha.) in Schinnen has been changed. Before 1962 the area consisted of marshy meadows and some open water besides the Geleenbeek. In this period the Little Grebe and the Garganey were breeding-birds for some years. About 1962 coal dust has been dumped. After this destruction the Muldersplas slowly recovered and developed into a valuable area. Since 1938 the

Muldersplas has been visited many hundreds of times in which 164 birdspecies have been seen. From the breeding-birds, the Reed Bunting, Reed Warbler and Water Rail have increased since 1970 as a result of the development of the vegetation around the pool. The breeding-population of the Reed Warbler (about 35 pairs) is now probably the largest in southern Limburg.

The numbers of the most Waders on migration have decreased in the same period. Especially the Snipe and the Wood Sandpiper decreased, probably due to the strong growth of the watervegetation.

In the Autumn of 1978 and 1979 the vegetation around the pool has been a roosting-place for about 10,000 Swallows. The future of the Muldersplas is uncertain because of the planning of a recreation-object.

Literatuur

- FOPPEN, R., R. SCHOLS en F. SCHEPERS. 1981. Vogels van de Muldersplas te Schinnen. Uitgave Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.
HENS, P.A. 1965. Avifauna van Limburg. Publicaties Natuurhist. Gen. Limb. reeks XV.
HUSTINGS, F. 1979. Steltlopers te Thull-Schinnen 1970-1978. In Vogelvlucht 2 (1): 27-35.

De libellen (Odonata) van de Doort

J.T. Hermans

Hertestraat 21, Linne

Van slechts weinig natuurterreinen in Midden-Limburg zijn gegevens bekend over het voorkomen en de verspreiding van libellen. Voor het merendeel betreft het oudere publikaties (KIAUTA, 1964; GREVEN, 1970; BELLE, 1972), terwijl van recente onderzoeken de resultaten nog worden uitgewerkt (HERMANS, i.l.).

In dit artikel wordt een eerste overzicht gegeven van de libellen die de laatste jaren in de Doort werden waargenomen. Eveneens wordt een oecologische indeling van de soorten uit dit gebied uitgewerkt.

Vanaf 1975 werd de Doort regelmatig bezocht. Het basismateriaal voor deze publikatie steunt op waarnemingen en vangsten van imago's en larven.

Een soort wordt als een permanente bewoner van de Doort beschouwd, indien ze in haar vliegtijd optimaal aanwezig is, maar ook wanneer er waarnemingen zijn van subadulten, eiafzetting, larvevondsten en exuviae. We volgen hier de opvatting van RUDOLPH (1979) in tegenstelling tot die van TETROVSKY (1977), die de plaatsgebondenheid van een soort uitsluitend bevestigd wil zien door enkel alleen larvemateriaal.

Libellen die zich maar af en toe in het gebied ontwikkelen of waarvan maar enkele dieren zijn waargenomen, worden beschouwd als soorten die in de Doort geen vast woongebied hebben.

Geografische situatie en karakterisering van het gebied

De Doort is gelegen in de zuidwesthoek van de gemeente Echt (fig. 1) ongeveer twee km van de bebouwde kom van Echt. In verhouding tot ande-

re gebieden in Midden-Limburg is de Doort nog zeer afwisselend en kleinschalig hetgeen landschappelijk tot uiting komt door de aanwezigheid van de bossen, kleiputten en landbouwgronden (fig. 2). De grens in het zuiden wordt gevormd door de Middelsgraaf, een beek die haar water krijgt uit het Schalbrucher- en Susterderbroek. In het noorden wordt de Doort begrensd door de Kaanjelbeek.

Gelegen ten oosten van de Maas maakt de Doort deel uit van het oude rivierlandschap (STIBOKA, 1970).

In het Pleistoceen hebben de vlechtende rivieren Maas en Rijn grote hoeveelheden zand en grind in dit gebied afgezet. Op sommige plaatsen zijn de gevormde terrassen van de rivieren nog in het landschap zichtbaar. Aan het einde van het Pleistoceen, begin Holoceen is de Maas weer gaan meanderen in de oude terrassen. Zo werden de beddingen verschillende keren verlegd en slibden oude beddin-